

דף קסט

'דלמא אזיל בעל חוב טריף ליה להאי, ואזיל האי ומפיק חד וטריף לקוחות...' — אם תאמר, אם ישנם לקוחות מאוחרים כיצד בעל חוב גובה ממנו, הלא יכול לומר לו: הנחתי לך מקום לגבות? יש לומר כגון שעשאה לשדה זו 'אפותיקי' (רשב"א; ר"ן).

שטר טרפא / אדרכתא / אכרזתא / שומא — ע' נוסחאות שונות בחדושי הרשב"א וביד רמה.

(ע"ב) 'דלמא אזיל בעל חוב וטריף מיניה דלוקח... סוף סוף לקוחות לאו אמרי דארעא הדרי? — אדהכי והכי שמיט ואכיל פירי' — שומעים אנו מכאן שהקונה שדה באחריות וטרפו מקחו ממנו, ובא לו אצל הלקוחות שלאחריו, יכול לכופם בדין לדון עמו ובית דין נזקק לטענתו לגבות מהם, ואין הלקוחות יכולים לדחותו אצל המוכר תחילה לדון עמו ולהראותו שטר טרפא מבית דין [ואולם אם ירצו יכולים להזיק את המוכר לבוא לב"ד]. שאם לא נאמר כן, מהו שאמרו 'שמיט ואכיל פירי' והלא אין ב"ד מחייבים את הלקוחות כלום עד שיעמוד המוכר בדין ויתחייב? אלא ודאי הלקוחות חייבים להזקק לו. ואמנם, אם הוא מזומן במקום, בית-דין מודיעים לו תחילה (הרמב"ן ועוד). וע"ע קובץ שעורים (אות תרלא).

'זיל זבנה מיניה שלא באחריות והדר זבנה ניהלה באחריות' — הוצרך לקנות ממנו שוב, מפני שלא חל המקח שהרי בטלה שליחותה, כי לא שלחתו לעוות [ומדובר שהודיע למוכר שהוא קונה עבור האשה]. ואמנם אם ירצה השליח, יכול להחזיר לה המעות ודיו. אבל כשאין המעות בידו להחזיר לה — על זה אמרו שצריך לקבל עליו אחריות (הרא"ש ועוד).

[כאמור, הרא"ש הדגיש שהשליח הודיע למוכר שהוא שליח. ומשמע שאם לא הודיעו אלא קנה סתמא — קנה השליח, ואין האשה יכולה לתבוע מעותיה מן המוכר, כי מכירתו קיימת לגבי השליח. רק כאשר הודיעו, יכולה היא לחזור ולבקש מעותיה, כי אין כאן מקח. וכן השליח צריך לקנות מן המוכר מחדש, כאמור (עפ"י חזון איש ב"ק כב, ד)].

וכן היא דעת הרמב"ם והר"ן, שכל שהודיע למוכר שהוא שליח, ונתאנה הלוקח — המקח בטל. ואולם לדעת הרשב"א המקח קיים (וכן נסתפק ריב"ם — מובא בהגהות אשרי. ע"ש), היות והמוכר לא אנה את השליח. ולשון 'זיל זבנה מיניה' פירושו גמור מקחך ולקח שטר ואח"כ תקיים את המקח לאשה על ידי קבלת אחריותך. אך לא שיכתוב לה שטר מכר בלשון המשתמעת שהוא המוכר לה, שזה אינו אמת [ואפשר שאם כתב כן — השטר פסול והאחריות בטלה] אלא יכתוב לה שאם יטרפה ממנה אותה שדה — מתחייב הוא לשלם לה (עפ"י חזו"א שם ובס"א כא, ט).

א. מה שמובא לעיל שאם לא הודיע למוכר שהוא קונה עבורה — המקח קיים, אפשר שלפי דעת המרדכי (בקדושין מב), אם מברר בעדים שהוא שליח — יכול לבטל המקח, אך אין הדבר ברור — ע' בזה בחזו"א ב"ק כא, ז.

ב. נסתפק מהרש"ל (בחכמת שלמה) שמא כופים אותו למוכר לה באחריות לפי שנשתמש במעותיה וקילקל ועיוות. ומשמע לכאורה מלשונו שהיא זכתה בקנין. וזה דלא כדעת הראשונים ז"ל, אלא או שבטל המקח או שקנה לעצמו. ובאילת השחר צידד עוד (בדעת מהרש"ל) שאפילו אם לא הודיעו, כיון שלא נתכוין לקנות לעצמו אלא עבורה — הוא לא קנה, ומ"מ אין המוכר חייב להחזיר לו מעותיו, ולכן מחייבים אותו לקנות. והביא דוגמא כיו"ב.

רשב"ג סבר אותיות נקנות במסירה, ורבנן סברי אין אותיות נקנות במסירה — דעת כמה ראשונים ז"ל שרק בשטר קנין יכול להקנות את השדה לאיש אחר ע"י מסירת אותו השטר [עם כתיבה, לחכמים], וכדין מכירת שטר חוב המועילה, אבל אם קנה הקרקע בקנין אחר, וכתב שטר לראיה בעלמא — אי אפשר לקנותה במסירת אותו שטר לאחר, שלא יהא כחו של השני חזק יותר מן הראשון, והלא גם הראשון לא קנה בשטר זה (ר"י בן מגאש, תורי"ד, רא"ש).

דף קע

כגון שנמצא אחד מהן קרוב או פסול — ומשום כך אמר רשב"ג שצריך לידון בחזקה. ואף על פי שחזקה הבאה מכח שטר פסול אינה מועילה — זהו רק בחזקת שלש שנים, אבל חזקת קנין עומדת היא בפני עצמה גם בביטולו של השטר (עפ"י הר"ן. ע"ש. וע' תשו"ע קמ,ה).

עדי חתימה כרתי; עדי מסירה כרתי — ע' במובא בפ"ק דגטין.

כי הא דרב יצחק בר יוסף הוה מסיק ביה... אמר ליה רבי יצחק: יבואו פלוני ופלוני ויעידו... — שכחה היתה ביניהם. שחס ושלום לא נחשדו חברים לכפור ממון' (פסקי הרי"ד).

אמר רב גידל אמר רב: הלכה כדברי רשב"ג ואף רבי לא אמר אלא לברר' — לפרשב"ם, 'ואף' מתפרש כנתינת טעם, כמו 'שאף'. וכן מצינו שימוש כזה בכמה מקומות בלשון המשנה [כשם שמצינו להפך, 'ש... המתפרשת '...'] — כמשפט נוסף ולא כנתינת טעם] — ע' ערכין ט; מנחות צג: פסחים רפ"ד; יומא פא. (וא"צ להגהת הב"ח שם); ר"ה כז. — ראה בפירוט ביוסף דעת ערכין ט.

(ע"ב) 'אנא נמי לברר קאמינא' — שיטת רבנו תם (אליבא דרבא — כשנועות מא: וכפי שהביא בהגהות אשרי כאן. ועתוס' מהרש"ל ומהרש"א), שחיוב זה אינו אלא לכתחילה, כדי לעמוד על אמיתת הדברים לבררם ככל האפשר, לצאת ידי שמים. אבל אם לא מצאם, או אפילו מצאם והם אינם זכורים, או אפילו טוענים להד"ם — לא הפסיד [כי אפשר שאינם זוכרים משום דלא רמיא עליהו] (וכ"כ בפסקי הרי"ד. וכן מובא בשו"ע חו"מ ע,ב). ויש חולקים על שיטה זו (ע' רשב"ם ובשאר ראשונים) וסוברים שלדעת רבי — הפסיד. ושיטת הרשב"א שלפי האמת לא נחלק רבי אלא בשטר וחזקה, שכל כחו נובע מהשטר שאומר שהוא בידו, לכך צריך לברר, אבל ב'פרעתי לפני פלוני ופלוני' עיקר כחו וזכותו לא מכח העדים, הלכך אין צריך לברר.

כללים ושיטות

(ע"ב) 'אמר רב הונא אמר רב: אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי' — רב תנא ופליג (רשב"ם ותוס').

א. כלל זה, 'רב תנא ופליג' — כתבו בתוס' (בכתובות ח), אינו מוסכם על הכל, כי ר' יוחנן חולק על כך.